

17. EFTERKRIGSTIDEN (1945-1972)

Danmark ændrede sig meget i tiden efter 2. Verdenskrig. Danmark var med til at skrive under, da FN blev stiftet i 1945, og blev medlem af NATO i 1949. Også indenrigspolitisk bød efterkrigstiden på store forandringer, ikke mindst på grund af den hastigt voksende økonomiske velstand. Danskerne havde flere penge mellem hænderne end nogensinde før.

17.1. DANSK POLITIK OG DEN KOLDE KRIG

Verden var en anden efter 2. Verdenskrig. Millioner af mennesker var blevet dræbt under krigen, og mange byer i Europa lå i ruiner. Krigen havde skabt et stærkt ønske om at sikre fred og sikkerhed. I 1945 stiftede en række lande derfor De Forenede Nationer (FN). Også Danmark var fra begyndelsen med i FN, der skulle forhindre, at der kunne indtræffe en ny verdenskrig.

Efter 2. Verdenskrig opstod Den Kolde Krig mellem de to nye supermagter, USA og Sovjetunionen. Det vil sige en ideologisk kamp og et våbenkapløb på kernevåben mellem de vestlige demokratier og de kommunistiske diktaturer. Europa blev delt i et øst og et vest langs en linje, der blev kendt som Jerntæppet. Den Kolde Krig kom til at præge verden frem til Sovjetunionens sammenbrud i 1991.

Danmark havde søgt at holde sig neutral i internationale konflikter siden Englandskrigene i begyndelsen af 1800-tallet. Men Danmark måtte vælge side i Den Kolde Krig. I 1949 blev Danmark medlem af forsvarsalliancen NATO (Den Nordatlantiske Traktatorganisation). Alliancen bestod af USA, Canada, Tyrkiet og en række vesteuropæiske lande, herunder altså også Danmark. Over for NATO stod Warszawa-pagten, der blev stiftet i 1955. Denne forsvarsalliance var ledet af det kommunistiske Sovjetunionen, som fik stor indflydelse på landene i Østeuropa efter 2. Verdenskrig. Efter næsten 100 år under tysk indflydelse orienterede Danmark sig efter 2. Verdenskrig mod den engelsktalende (angelsaksiske) verden, især USA. Det fik stor betydning for både økonomien og Danmarks sikkerhedspolitiske situation.

Washington d. 4. april 1949. Atlanterhavspagten underskrives på Danmarks vegne af den danske udenrigsminister Gustav Rasmussen (i midten).

USA spillede en vigtig rolle i genopbygningen af Europa efter 2. Verdenskrig. I årene 1948-51 gav USA meget store pengebeløb til flere europæiske lande, blandt andet Danmark. Pengene blev givet i forbindelse med Marshall-planen, opkaldt efter den amerikanske udenrigsminister George Marshall. Formålet med Marshall-hjælpen var at få sat gang i den internationale handel, som var gået i stå under 2. Verdenskrig. Dermed håbede man også at kunne hindre kommunismens videre udbredelse i Vesteuropa.

Den økonomiske hjælp fra USA var med til at modernisere det danske landbrug i de første årtier efter 2. Verdenskrig. Hundretusinder af heste blev afløst af traktorer, mejetærskere og andre maskiner. En stor del af arbejdskraften på landet blev derfor overflødig, og mange folk flyttede fra landområderne ind til byerne i 1950'erne.

Den politiske situation i Danmark blev markant forandret ved det første valg til Folketinget efter besættelsen. Valget blev afholdt i oktober 1945. Her fik Danmarks Kommunistiske Parti (DKP) 18 mandater i Folketinget. Det var kommunistpartiets bedste valg nogensinde. Årsagen var, at de danske kommunister havde spillet en vigtig rolle i modstandskampen under besættelsen. Der var også mange, som beundrede Sovjetunionens indsats i kampen mod nazismen. Det var især Socialdemokratiet, der mistede stemmer til kommunisterne. Det resulterede i en samlet styrkelse af den borgerlige lejr. Det endelige udfald af valget blev derfor en borgerlig regering under Venstres ledelse, og den beholdt magten indtil 1947.

I 1947 genvandt Socialdemokratiet dog mange af de tabte stemmer. Vælgerne tilkendegav dermed, at de stadig havde størst tillid til de gamle partier. Den danske tradition for politisk samarbejde og stabilitet fortsatte under Den Kolde Krig. De sovjetisk støttede kommunister fik aldrig del i regeringsmagten i Danmark.

I Efterkrigstiden begyndte man igen at diskutere, om der var behov for at ændre grundloven. Ved en folkeafstemning i 1953 stemte et flertal for at ændre grundloven. Ændringen betød blandt andet, at Landstinget blev afskaffet. Der blev i stedet indført et etkammersystem med Folketinget som eneste lovgivende forsamling. Desuden blev det parlamentariske princip indført i grundlovsteksten. Princippet havde været politisk praksis siden Systemskiftet i 1901. Med den nye grundlov blev der også indført et ombudsmandsembede, og den første ombudsmand blev udpeget i 1955. Samtidig blev der givet mulighed for, at Danmark kunne deltage i internationalt samarbejde, selv om det kunne betyde, at landet afgav noget af sin selvbestemmelsesret. Tronfølge-loven blev også ændret. Der blev indført betinget kvindelig tronarvefølge, sådan at den danske trone kunne gå i arv til en kvinde. Sønner gik dog stadig forud for døtre.

Traktor fra 1950'erne.

17.2. STØRRE VELFÆRD OG NYE KULTURELLE STRØMNINGER

I slutningen af 1950'erne var der høj økonomisk vækst i Europa, også i Danmark. Den økonomiske krise i det første årti efter besættelsen blev afløst af en højkonjunktur fra cirka 1957 til 1973. Der var fuld beskæftigelse, stor produktion og en høj materiel levestandard. Efterhånden eksporterede Danmark flere varer fra industrien end fra landbruget. Efter at have været et landbrugsland i flere tusind år var Danmark blevet et industrisamfund.

Den økonomiske krise i det første årti efter besættelsen blev afløst af en højkonjunktur fra cirka 1957 til 1973.

Det var Socialdemokratiet, der havde størst politisk indflydelse i perioden. Fra 1953 til 1968 blev alle regeringer i Danmark ledet af Socialdemokratiet. Det eneste parti, der opstod i denne periode, og som stadig er i Folketinget, er SF (Socialistisk Folkeparti). SF blev etableret i 1959 af en gruppe personer, der forlod DKP i protest mod Sovjetunionens nedkæmpelse af den ungarske opstand i 1956.

Det var i denne periode, at opbygningen af det danske velfærdssamfund for alvor begyndte. Flere af de love, som ligger til grund for nutidens danske velfærdssamfund, blev vedtaget i de år. Folkepensionen, der giver enhver borger ret til folkepension uanset indkomst, blev for eksempel indført i 1956. Sygelønsordningen kom til i 1960.

Den økonomiske vækst betød også, at der var øget behov for arbejdskraft. Mange danske kvinder kom ud på arbejdsmarkedet. Tidligere havde langt de fleste gifte kvinder passet hus og børn, mens mændene arbejdede. Nu fik kvinderne i stigende grad uddannelse og arbejde. Og børnene tilbragte en del af dagen i en af de mange nye vuggestuer, børnehaver og fritidshjem, der blev oprettet. Kvinderne fik dog ofte en lavere løn end mændene for det samme arbejde, og kampen for at sikre ligestilling mellem mænd og kvinder blev stærkere. Fra slutningen af 1960'erne til begyndelsen af 1970'erne var der stor mangel på arbejdskraft. Derfor blev det almindeligt at invitere gæstearbejdere til Danmark fra lande som Tyrkiet, Jugoslavien og Pakistan.

Udviklingen af velfærdssamfundet fortsatte i 1960'erne, og det offentlige overtog mange af de opgaver, som hidtil havde været familiernes ansvar. Det førte også til, at mange flere blev ansat i stat og kommuner.

I slutningen af 1960'erne var der i Danmark og mange andre europæiske lande tydelige spændinger mellem generationerne. Ungdommen gjorde oprør. Mange unge, især i de større byer, brød med samfundets traditionelle normer og værdier. De satte blandt andet spørgsmålstegn ved "kernefamilien" med far, mor og børn som samfundets bærende enhed. I stedet blev nye måder at leve sammen på mere accepterede. Eksempelvis kunne et par godt bo og få børn sammen uden at være gift. En del unge søgte nye måder at bo sammen på, blandt andet i kollektiver. Nogle eksperimenterede med narkotiske stoffer. Fristaden Christiania i København blev oprettet i 1971, da unge besatte en forladt militærkaserne, Bådsmandsstrædes Kaserne. Herefter bosatte op mod 1.000 personer sig på Christiania. Ungdomsoprøret førte også til et studenteroprør. I 1968 og årene derefter gjorde mange studerende og yngre undervisere oprør på universiteterne. De krævede nye ledelses- og undervisningsformer og et andet indhold i studierne, og det lykkedes dem at få mange af deres krav igennem.

1968. Rektor for Københavns Universitet, professor Mogens Fog, overværer en studenterdemonstration på Vor Frue Plads med 5000 deltagere.

Den nyanlagte fristad Christiania, 1971.

